

Sandro Setta:

LA DESTRA NELL'ITALIA DEL DOPOGUERRA

Laterza, Bari (Quadrante Laterza, 75),
jmenný rejstřík, 246 s.

Italský historik Sandro Setta (Università del Molise), zabývající se soudobými dějinami Itálie, se ve své knize „Pravice v poválečné Itálii“ pokusil o zachycení významu a role pravicových stranicko-politických formací v italském politickém životě v letech následujících po 2. světové válce, resp. po osvobození či dobytí italského území (tedy včetně období 1943–1945). Jde již o sedmé vydání této práce (první vydání vyšlo v roce 1995), představující soubor aktualizovaných statí, původně publikovaných samostatně v letech 1975 až 1991. V rámci Settových děl ztělesňuje „Pravice v poválečné Itálii“ protějšek jeho monografií „Obyčejný člověk“ (*L'Uomo Qualunque, 1944–1948*), tematicky ovšem poněkud širěji založený, protože předmětem zájmu zde jsou vedle hnutí „Obyčejného člověka“ monarchistické a neofašistické formace, reprezentující poválečnou italskou pravici. Pravici S. Setta pojímá jako část pravo-levého kontinua nacházející se prostě „napravo“ od Křesťanské demokracie (DC) a Italské liberální strany (PLI); je však třeba poznamenat, že ohraničení takto pojaté pravice vůči PLI je poněkud sporné a sám Setta PLI příležitostně pokládal za přirozenou součást pravicového sektoru. Kniha „Pravice v poválečné Itálii“ zahrnuje kromě úvodu šest kapitol různého rozsahu a tematického zaměření. První kapitola „Křesťanská demokracie a pravicové strany“ přináší velmi zajímavý pohled na soupeření Křesťanské demokracie (DC) s pravicovými populistickými, monarchistickými a neofašistickými stranami o přímou i nepřímou kontrolu „pravicových“ zdrojů ideově-politické legitimace (včetně nároku na ztě-

lesnění „strany katolíků“) a volební mobilizace od poloviny čtyřicátých do závěru šedesátých let XX. století. Druhá kapitola je věnována vývoji monarchistických uskupení v letech 1943 až 1946, především Italské demokratické strany (PDI) a volební aliance „Národní blok svobody“ (BNL) z roku 1946). K této kapitole je přičleněna speciální, téměř padesátistránková příloha, obsahující programové dokumenty PDI. Třetí kapitola se zabývá vztahem mezi poválečným *qualunquismem* (tj. „*qualunquistickým*“ pravicovým populismem, ztělesněným hnutím Obyčejného člověka) a neofašismem. Setta zde zdůrazňuje rozdíly mezi *qualunquismem* a poválečným italským neofašismem a zároveň ukazuje, že Fronta obyčejného člověka (*Fronte dell'Uomo Qualunque*) jednak poskytla výraz odporu rozsáhlých sektorů voličstva s „postfašistickou“ mentalitou vůči antifašistickým politickým elitám a jejich politice, jednak v letech 1945 až 1946 posloužila skutečným (neo)fašistům jako dočasné „útočiště“. Čtvrtá, poměrně rozsáhlá kapitola „Boj proti očistě“ (s. 117–188) analyzuje odpor pravicových stran vůči antifašistickým snahám o čistky v italském veřejném životě, přičemž srovnává zejména pozice monarchistů, *qualunquistů* a liberálů. Setta mimo jiné ukazuje, že antifašistická očista (kromě postihu převážně „malých ryb“, tj. vulnerabilních mocensko-politicky periferních sektorů) představovala „komedii po italsku“; zkompromitované elity si – čistka nečistka – v zásadě zachovaly své mocenské pozice (zvl. s. X, 187). V páté kapitole pak Sandro Setta nabízí svůj rozbor výsledků a důsledků podzimních komunálních voleb v roce 1946 z hlediska přesunu přízně pravicových voličů a v širším smyslu „umírněných“ (*moderati*) sektorů elektorátu jakožto jádra italské „strany pořádku“. Šestá kapitola, nazvaná příznačně „Postavy pravice“, má charakter dodatku k předcházejícímu výkladu; přináší medailony pěti různých reprezentantů italské poválečné monarchistické a neofašistické pravice (Filippo Anfuso, Junio Valerio Borghese,

Augusto de Marsanich, Alfredo de Marsico, Achille Lauro). Z hlediska vysvětlení významu a úlohy italských pravicových stran v procesu formování italského poválečného stranicko-politického systému mají v rámci recenzované knihy klíčový význam první a pátá kapitola. Setta zde přesvědčivým způsobem uvádí do souvislosti ohrožení pozice DC pravicovými stranami (v první řadě Frontou obyčejného člověka) na podzim roku 1946 a následující antikomunistický obrát DC z května 1947, který představoval velmi významný systémotvorný moment při zrodu italské varianty polarizovaného pluralismu. Setta přitom tvrdí (a to vcelku oprávněně), že role pravicových stran v procesu utváření a profilování italské republikánské stranicko-politické soustavy bývá obvykle podceňována. Tyto formace vytvářely na Křesťanskou demokracii soustavný tlak „zprava“, který ji nakonec donutil ke změně taktických a posléze i strategických priorit, v první řadě k opuštění projektu pokrokového-reformního spojení s levicovými stranami a k přijetí role antikomunistické „strany pořádku“. Hodnocení důsledků pravicových útoků na zdroje ideově-politické legitimity DC, jako například atakování „falešné levicovosti“ či levičáctví DC (*falso sinistrismo*) či údajné „klerikálně-marxistické“ dyarchie (*diarchia clerico-marxista*; s. 37) musí brát samozřejmě v úvahu kontext volebně-politické soutěže. V tomto ohledu Sandro Setta konstatoval, že obrát uskutečněný De Gasperiho vedením DC z května 1947 nelze vysvětlit bez reflexe výsledků komunálních voleb z listopadu 1946, v nichž dokázala Fronta obyčejného člověka připravit Křesťanskou demokracii o nemalou část voličstva získaného DC ve volbách do Ústavodárného shromáždění 2. června 1946. K tomu je však třeba podotknout, že výklad výsledků a důsledků těchto komunálních voleb se v rámci italské politikologie a historiografie různí. Je vcelku zřejmé, že výsledky zmíněných voleb naznačovaly možnost změny poměru sil v neprospěch doposud nejsilnější italské politické strany,

Křesťanské demokracie (DC). Jde ovšem o to stanovit, do jaké míry. Srovnání s výsledky předcházejících voleb do Ústavodárného shromáždění bylo totiž – kromě rozdílného charakteru posuzovaných volebních klání – omezeno a částečně zkráceno nárůstem voličské neúčasti. Ovšem i tak byla – podle názoru Setty – srovnávací analýza výsledků těchto voleb v Římě a ve městech na jih od Říma velmi výmluvná. Část elektorátu DC se nepochybně přesunovala k Frontě obyčejného člověka (zvl. s. 197). Setta v této souvislosti podrobil kritice analýzu těchto volebních výsledků od italského politologa Alberta Spreafica (z níž vycházeli i další italské politikogové, včetně kupříkladu G. Galliho), podle níž volební neúčast tehdy poškodila všechny strany. Sandro Setta konstatuje, že Fronta obyčejného člověka byla jedinou stranou, jež v uvedených volbách zaznamenala absolutní i relativní volební expanzi (s. 195). Signifikantní byl průlom Fronty obyčejného člověka v Římě, kde se qualunquisté úspěšně představili jakožto „pravá“ strana italských katolíků a jakožto alternativa vůči „černému bolševismu“ DC a A. De Gasperiho. Jestliže ve volbách do Ústavodárného shromáždění získala v Římě DC 218 383 (29,6 %) hlasů, v komunálních volbách to bylo pouze 104 627 (20,3 %) hlasů; Fronta obyčejného člověka pak získala 71 111 (9,6 %) hlasů, resp. 106 780 (20,7 %) hlasů (s. 195). Qualunquisté se stali nejsilnější jednotlivou stranou v jižní Itálii (Fronta obyčejného člověka byla poražena – v několika málo případech – pouze soubornými koalicemi levice, jako např. v Římě a Neapoli), přičemž svoji voličskou základnu rozšířili nejvíce na úkor DC, ale dílčí zisky zaznamenali také na úkor liberálů a monarchistů. Podle Setty se jednalo o převratné (či přinejmenším potenciálně převratné) výsledky, vzhledem k tehdejší stranicko-politické konfiguraci. V tomto kontextu lze pochopit přeorientování strategie DC a vůbec rozpoutání mechanismu, který vedl k „dohodě o vyloučení“ socialistů a komunistů ze sféry vládních sil a následně

k ustavení polarizovaného pluralismu v Itálii v závěru čtyřicátých let XX. století. Kniha „Právce v poválečné Itálii“ představuje – kromě nepochybného přínosu ke zpracování dějin italských pravicových stran – velmi zdařilý příspěvek k analýze tohoto úseku politického vývoje Italské republiky.

Maximilián Strmiska

Ronald Dworkin:

KDYŽ SE PRÁVA BEROU VÁŽNĚ

Oikoymenth, Praha, 2001, 455 str.

V loňském roce umožnilo prestižní vydavatelství Oikoymenth tuzemskému čtenáři seznámit se s dílem dalšího významného současného anglosaského právního a politického filosofa, tentokrát *Ronalda Dworkina*, na posledy působícího na univerzitě v Oxfordu. Jeho kniha se tak v češtině přibližuje k *Rawlsově „Teorii spravedlnosti“* a *Fullerově „Morálce práva“*. Jakkoliv je *Dworkin* právníkem, mluví takřka výlučně o „politické teorii“, případně používá pojmů „politická teorie“ a „teorie práva“ promiscue. Překrývání právního s politickým je trendem o něco později než u něj pozorovatelným třeba v kritické právní vědě, byť v dosti odlišných kontextech.

Ještě před tím než k nám dorazil *Dworkin* přeložený, mohli jsme se seznámit s *Dworkinem* recipovaným. Byl např. nepřehlédnutelnou inspirací řady autorů sborníku „*Právní principy*“ (ed. Jiří Boguszak, Pelhřimov, 1999), patří k autorům často citovaným v textech *Pavla Holländera*, díky němuž je spolu s jeho německým kolegou *Robertem Alexym* reflektován i judikaturou Ústavního soudu apod. Možná právě proto nepůsobí četba recenzované práce takovým dojmem; to podstatně

a obecně bylo totiž předmětem předchozí vcelku úspěšné recepce, což odkouzilo punc dosud netušené originality. Bez významu samozřejmě není ani to, že dílo bylo publikováno již v letech 1977 a (s Dodatkem) 1978, je výraznou měrou ovlivněné tehdejšími americkými poměry, judikaturou, literaturou, často i obecně filosofickou, a poněkud rozvlácným způsobem psaní, a konečně je pevně zakotveno v nepochybně liberálně demokratické tradici vlády práva a základních práv a svobod. To nezmiňuji jako kritiku, ale jako konstatování skutečnosti.

Vzhledem k rozsahu a charakteru práce rezignuji na podrobnější reprodukci tezí jednotlivých kapitol; omezím se jen jejich výčet a stručné nastínění obsahu.

Autor dílo rozdělil na *Úvod*, třináct kapitol a *Dodatek: odpověď kritikům*, v němž reaguje na výtky vznášené proti prvnímu vydání, resp. na separátní publikace některých kapitol. Kapitoly jsou nazvány takto: *Jurisprudence, Model pravidel I, Model pravidel II, Obtížné případy, Věci ústavní, Spravedlnost a práva, Když se práva berou vážně, Občanská neposlušnost, Obrácená diskriminace, Svoboda a moralizování, Svoboda a liberalismus, Jaká práva máme? a Mohou být práva sporná?*

Dworkinovým cílem bylo literárně obhájit liberální teorii práva, založenou na ideji lidských práv, a současně kritizovat vládnoucí utilitaristickou teorii práva, kterou spojuje s právním pozitivismem jako zvláštním způsobem tvorby právních pravidel, jejichž souborem je „právo“. Obecnou teorii práva rozlišuje na teorii tvorby práva, teorii soudcovského rozhodování a teorii dodržování práva; všemi třemi složkami prolíná problém legitimity, jemuž autor podřazuje mj. i ústavnost. Utilitaristická teorie práva vychází z *Benthamy*; ztělesněna je např. v konstrukci procedurální spravedlnosti.

Pro pochopení dalších *Dworkinových* úvah je dosti důležité členění jednak základních práv na práva výchozí a institucionální, kdy první ospravedlňují rozhodování společnosti,